

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію Костюніної Олени Володимирівни
**«Психологічні особливості становлення професійної
ідентичності педагога-організатора в умовах рекреаційних установ»**,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук
за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Дисертаційне дослідження Олени Володимирівни Костюніної присвячене значущій проблемі в галузі педагогічної та вікової психології – формуванню й психологічному супроводу розвитку професійної ідентичності педагогів-організаторів, діяльність яких є основою психолого-безпекового функціонування в умовах закладів рекреації. Спираючись на аналіз вітчизняного й іноземного досвіду психологічних досліджень, а також на сучасні тенденції в цій галузі, психологічний супровід у рекреаційному періоді розглядається як низка заходів, спрямованих на відновлення, зміцнення ментального здоров'я, розвиток і самоактуалізацію особистості. Відповідно до цього, за особистістю в системі рекреації закріплено статус суб'єкта психолого-педагогічного процесу, який володіє навичками рефлексії і правом вибору, наділений здатністю й потребою в отриманні самоідентичності й самоактуалізації. Тому дисертаційне дослідження Костюніної О. В. має безумовну науково-практичну цінність, *є актуальним і перспективним.*

Дисертаційне дослідження побудовано методологічно послідовно й логічно. Авторка чітко формулює мету дослідження – теоретичне обґрунтування й емпіричне дослідження психологічних особливостей формування професійної ідентичності педагога-організатора в умовах установи рекреації. Недостатня вивченість означеної наукової проблеми зумовила вибір здобувачем об'єкту й предмету дисертаційного дослідження. За об'єкт дослідження взято феномен професійної ідентичності педагога-організатора закладу рекреації, а за предмет – психологічні особливості формування професійної ідентичності.

Важливо зазначити, що ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, їхня достовірність у представленій дисертації засвідчується комплексним підходом, реалізованим у адекватному методологічному апараті дослідження, солідній вибірці дослідження (712 осіб), чіткій організації й ретельному аналізу отриманих результатів дослідження, залученні сучасних статистичних методів обробки даних, а саме: кількісно-якісний контент-аналіз, кореляційний аналіз (U-критерій Манна-Уїтні, r-Пірсона, t-критерій Стьюдента), α - Кронбаха, метод ϕ – Фішера, кластерний і факторний аналіз.

Рецензована робота виконана за традиційною схемою дисертаційних досліджень; вона складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

У *першому розділі* детально описані психологічні передумови дослідження проблем професійної ідентичності в історичному й сучасному контексті з відокремленням професійної ідентичності педагога-організатора рекреаційної установи як предмета психологічного дослідження. Слід відзначити змістовність цього аналізу і його значущість для подальших етапів дисертаційного дослідження. Професійну ідентичність педагога-організатора установи рекреації визначено авторкою як соціально обумовлений особистісний ментальний конструкт, що формується опосередковано в процесі соціалізації, професіоналізації особи, з урахуванням особистісного досвіду взаємодії з представниками різноманітних професійних референтних груп, у основі якого лежить комплекс знань, умінь і навичок, унікальна професійна поведінка та стиль мислення. Ключовими характеристиками професійної ідентичності визначено інтегративність, рівневу динамічну структуру, статус професійного самовизначення, ставлення до членів професійного співтовариства й характеристика особистості з точки зору її професійної взаємодії з навколишнім світом. Визначені й ґрунтовно описані психологічні детермінанти й умови формування професійної ідентичності педагогів-

організаторів установи рекреації. Представлено оригінальну структурно-інтегральну 3D модель професійної ідентичності, визначену як система особистісних переконань педагога-організатора в умовах установи рекреації, його свідомі й несвідомі погляди на самореалізацію в просторі «професія». Новаціями виступили унікальна діагностично-формувальна властивість апріорної моделі; спірально-ієрархічний принцип становлення професійної ідентичності, рівні якої визначено як когнітивний, асоціативний, автономний та інтегральний. Модель видається вельми логічною й придатною для застосування в практичній діяльності в рамках діагностично-формувального підходу до становлення професійної ідентичності, підготовки, перепідготовки й відбору педагогів-організаторів у умовах закладу рекреації.

Результати теоретичного аналізу знайшли своє продовження в другому розділі дисертації, оскільки стали підґрунтям для визначення процедури й основних етапів емпіричного дослідження.

У *другому розділі* дисертації надані характеристики й аргументовано вибір загальновідомих методів і процедур дослідження. Презентовано 4 авторських методики, проведено їхню стандартизацію й психометричну перевірку. На підґрунті запропонованої структурно-інтегральної 3D моделі й отриманих результатів психодіагностичного етапу дослідження розроблено й описано візуально-когнітивний формувальний експеримент із можливістю активного впливу дослідника на формування професійної ідентичності та її чинників. Обґрунтовано вибірку дослідження.

У *третьому розділі*, представлено аналіз, інтерпретацію й узагальнення отриманих емпіричних результатів, надано кількісно-якісний опис параметрів структурно-інтегральної 3D моделі професійної ідентичності педагога-організатора закладу рекреації та підтверджено її психологічний зміст. Виділено 4 ієрархічних рівня професійної ідентичності, а саме: рівень першого порядку (когнітивний); рівні другого порядку (асоціативний, автономний) і рівень розкриття особистісного потенціалу й професійної експертизи (інтегральний).

Виділено 9 типових «профілів» особистісно-типологічних особливостей, пов'язаних із ієрархічними рівнями структурно-інтегральної 3D моделі професійної ідентичності, а саме: професійно-орієнтовані, захисні й характерологічні профілі. На основі отриманих даних визначалися принципи й напрями побудови формувального експерименту, а також, наводяться результати апробації. Застосування методів аналізу даних, отриманих до і після проведення тренінгу, дозволило підтвердити ефективність запропонованої програми.

Висновки, які робить здобувачка, чітко сформульовані й переконливі. Вони синтезують усі основні результати дослідження, засвідчують виконання поставлених завдань і досягнення мети дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота О. В. Костюніної чітко структурована, для презентації кількісних експериментальних даних використано таблиці, гістограми, графіки. Кожний розділ дисертаційного дослідження має виважені, відповідні змісту висновки, доведені застосованими прийомами статистичної обробки даних і їхньою належною якісною інтерпретацією.

Подана дисертаційна робота свідчить про наукову зрілість автора, уміння бачити актуальність проблем із точки зору психологічної науки і практики професійної підготовки фахівців, можливість розв'язувати їх на високому організаційному й науковому рівні.

Значущість отриманих дисертанткою результатів і висновків відображається в їхній науковій і практичній новизні. Створено структурно-інтегральну 3D модель професійної ідентичності, яка розкриває професійну ідентичність педагога-організатора в умовах закладу рекреації як похідну від виділених факторів: еталонний образ професії, диференційно-психологічний потенціал та індивідуальна психосемантична матриця. Емпірично доведено чотири ієрархічних рівня професійної ідентичності, а саме: когнітивний, асоціативний, автономний та інтегральний; розкрито зміст структурно-інтегральної 3D моделі професійної ідентичності, що розглядається як система особистісних переконань педагога-організатора установи рекреації,

свідомі й несвідомі погляди на самореалізацію в просторі «професія» відносно рівня сформованості професійної ідентичності. Вироблена апріорна модель має специфічні властивості: одночасне вимірювання й формування досліджуваних показників, задіяність принципу спіральної динаміки, ієрархічну ознаку. Охарактеризовано чотири профіля психологічних захистів, що мають універсальні особливості й значущі кореляційні зв'язки з ієрархічними рівнями гіпотетичної моделі професійної ідентичності. Як особливості психологічних захистів описана не досліджувана раніше універсальна тріада механізмів захисту (реактивне утворення, компенсація, заміщення), обумовлена суто процесом професійної діяльності. Розроблено й апробовано візуально-когнітивний формувальний експеримент, програма якого враховує специфіку структурно-інтегральної 3D моделі професійної ідентичності й пов'язаних із нею чинників.

Основні результати дослідження впроваджені в освітній процес Державного підприємства Український дитячий центр «Молода гвардія», Полтавського державного медичного університету, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Апробація та впровадження результатів дослідження відбувалася також шляхом обговорення на міжнародних і всеукраїнських конференціях, щорічних науково-практичних конференціях Південноукраїнського державного університету ім. К. Д. Ушинського.

Оцінюючи зміст дисертації, необхідно відзначити, що авторка продемонструвала себе науковцем, спроможним знайти й обґрунтувати новий погляд на вирішення наукової задачі. Результати дослідження висвітлені в 10-ти публікаціях, серед яких 4 статті – у фахових наукових виданнях України, 1 стаття – у міжнародному науковому виданні; 4 публікації – в інших виданнях; 1 авторське свідоцтво.

Аналіз наукових праць здобувача дозволяє констатувати повноту відображення змісту дисертації.

Автореферат відповідає сучасним вимогам щодо кандидатських дисертацій, у достатньому обсязі відображає структуру, основні положення, результати й висновки дисертаційної роботи та дає змогу сформулювати цілісне уявлення щодо проведеного дослідження.

Визнаючи науковий внесок О. В. Костюніної в сучасну вітчизняну психологію рекреації в представленому дослідженні психологічних особливостей становлення професійної ідентичності педагога-організатора в умовах рекреаційних установ і наголошуючи на його оригінальності, слід висловити деякі зауваження, які можуть бути враховані в подальших наукових розвідках цього проблемного поля.

1. У першому розділі презентується авторська модель професійної ідентичності, однак не повною мірою окреслено змістовне наповнення понять «3D модель», «інтегральні критерії», «спірально-ієрархічний принцип».

2. З аналізу дисертації можемо констатувати, що дослідниця реалізувала наукову розвідку, яка стосується не лише психодіагностичного вимірювання досліджуваних компонентів структурно-інтегральної 3D моделі професійної ідентичності, але й здійснила своєрідний внесок у методіку формування професійної ідентичності в умовах закладу рекреації в аспекті розробки й реалізації авторської програми когнітивно-візуального формувального експерименту-тренінгу. Проте, на мою думку, недостатньо розкрито термінологічне визначення формувального експерименту-тренінгу як когнітивно-візуального, що не дозволяє повністю оцінити вагомність авторського наукового доробку в зазначеному аспекті.

3. У розділі III представлені розрахунки взаємозв'язків структурних компонентів запропонованої моделі професійної ідентичності, отримані методом кореляційного аналізу, але велика кількість статистичних показників презентована у вербальній формі, що ускладнює їхнє сприйняття й аналіз. Вважаю, що доцільно було б застосувати візуальне надання матеріалу у вигляді кореляційних плеяд.

4. Попри загальну орфографічну й стилістичну вивіреність праці, у тексті зустрічаються окремімовностилістичні й друкарські неточності.

Однак зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження і не знижують наукової та практичної цінності представленої на захист дисертаційної роботи.

Вважаю, що дисертація на тему *«Психологічні особливості становлення професійної ідентичності педагога-організатора в умовах рекреаційних установ»* є завершеним самостійним дослідженням актуальної проблеми, має суттєву наукову новизну й практичну значущість, відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами), а її авторка, Олена Володимирівна Костюніна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент –

Професор кафедри психології
Запорізького національного університету
доктор психологічних наук, професор
Заслужений працівник освіти України

Н. Ф. Шевченко

Вчений секретар

О. А. Проценко